

MAKTABGACHA YOSH BOLALARI.

Sadikova Nurjamal Urlinbaevna

*Nukus Davlat Pedagogika Instituti assistent oqituvchisi. Pochta:
sadikovanurjamal7@gmail.com*

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy, psixologik va ijtimoiy rivojlanish bosqichlari, tarbiya va ta'lim jarayonining o'ziga xos jihatlari hamda zamonaviy pedagogik yondashuvlar tahlil qilingan. Bolalarning intellektual, emotsional va ijtimoiy kompetensiyalarini shakllantirishda oila va bog'chaning hamkorligi muhim omil sifatida ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Maktabgacha ta'lim, rivojlanish bosqichlari, tarbiya metodlari, ijtimoiy kompetensiyalar, oila va bog'cha hamkorligi, zamonaviy pedagogika.

KIRISH

Zamonaviy psixologiya va pedagogika tadqiqotlariga ko'ra, maktabgacha ta'lim bolaning kelajakdagi ta'limdagi muvaffaqiyati, ijtimoiy moslashuvi va kasbiy shakllanishi uchun mustahkam asos yaratadi. Shu sababli, maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishini chuqur o'rganish va samarali tarbiya hamda ta'lim metodlarini ishlab chiqish bugungi kunda dolzarb masala hisoblanadi.

XX asrning ikkinchi yarmi va XXI asr boshlarida ta'lim sohasida yuz bergan global islohotlar maktabgacha ta'lim tizimini ham tubdan o'zgartirdi. Rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, bolalarning dastlabki yillardagi rivojlanishiga qaratilgan e'tibor keyingi bosqichlardagi ta'lim sifati va ijtimoiy farovonlik darajasini oshirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

O'zbekistonda ham so'nggi yillarda maktabgacha ta'limga bo'lgan e'tibor keskin oshib, bu yo'nalishda davlat dasturlari, ilmiy tadqiqotlar va yangi metodikalar ishlab chiqildi. Xususan, 2017-yilda Maktabgacha ta'lim vazirligi tashkil etilishi bu sohaning mustaqil yo'nalish sifatida shakllanishi va tizimli rivojlanishiga zamin yaratdi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishini o'rganish nafaqat pedagoglar, balki psixologlar, shifokorlar, sotsiologlar va tilshunolar uchun ham dolzarbdur. Chunki bolalarning bu davrdagi rivojlanish xususiyatlari ularning nutqi, tafakkuri, xulq-atvori, sog'ligi va hatto jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlarini belgilab beradi. Shu bilan birga, maktabgacha davrda oilaning o'rni va bog'chaning tarbiyaviy faoliyati bir-birini to'ldiruvchi asosiy omillar sifatida qaraladi. Oila va ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlikning samaradorligi bolalarning keyingi yutuqlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirish strategik ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Yangi o'quv dasturlari, interaktiv metodlar va innovatsion yondashuvlar bolalarning ijodkorligi, mustaqil fikrlash qobiliyati hamda kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishga

qaratilgan. Shuningdek, milliy qadriyatlar va zamonaviy pedagogik tajribalar uyg'unligi maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega.

Mazkur maqola maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy, kognitiv va ijtimoiy-emotsional rivojlanish xususiyatlarini, ularning tarbiyasi va ta'limida qo'llanilayotgan metodlarning samaradorligini ilmiy tahlil qilishga bag'ishlangan.

Tadqiqot natijalari maktabgacha ta'lim sifatini oshirish, bolalar rivojlanishiga kompleks yondashuvni yo'lga qo'yish hamda zamonaviy pedagogik yondashuvlarni takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Shu jihatdan, mazkur ish nafaqat pedagogika va psixologiya sohasi mutaxassislari, balki maktabgacha ta'lim muassasalarida faoliyat yuritayotgan amaliyotchi tarbiyachilar uchun ham foydali bo'lishi mumkin.

Bu jarayon ideal uslub va dasturlarni izlash, ularni ta'lim jarayoniga tatbiq etish va ularni ijodiy qayta ko'rib chiqishni xarakterlaydi. Shunday qilib, innovatsion jarayon "innovatsiyalarni yaratish, ishlab chiqish, foydalanish va tarqatish bo'yicha murakkab faoliyat" Qoidaga ko'ra, pedagogik texnologiya - bu usullar, usullar, bosqichlar tizimi bo'lib, ularning ketma-ketligi o'quvchi shaxsini tarbiyalash, o'qitish va rivojlantirish muammolarini hal qilishni ta'minlaydi va faoliyatning o'zi protsessual tarzda taqdim etiladi, ya'ni. muayyan harakatlar tizimi sifatida. Pedagogik texnologiya kafolatlangan natija beradi.

Pedagogik texnologiya metodikani konkretlashtirish vazifasini bajaradi. Texnologiya ta'lim jarayonining boshqarilishini ta'minlaydi. Maktabgacha yoshdagi bolalarni o'qitish va tarbiyalashning innovatsion pedagogik texnologiyalari va tizimlari o'zining o'zgaruvchanligi, o'ziga xosligi va amaliyotda namoyon bo'lishining o'ziga xosligi bilan ajralib turadi, chunki ular pedagogik mahorat va ijodkorlik darajasini aks ettiradi. Pedagogik tizimlar va texnologiyalarning paydo bo'lishi ijtimoiy tartib, psixologik-pedagogika fanining darajasi va xodimlarning kadrlar salohiyati bilan bog'liq.

Zamonaviy adabiyotlarda pedagogik tizimlar bolaning rivojlanishi tushunchalari asosida tasniflanadi: avtoritar ta'lim tizimi; bepul ta'lim tizimi; demokratik ta'lim tizimi.

Pedagogik tizim, uning innovatsion tabiati pedagogik hodisalarning qat'iy belgilangan doirasini tavsiflovchi va tushuntiruvchi bilimlar tizimi sifatida pedagogik nazariyaga bog'liq. Pedagogik texnologiyaning zamonaviy tushunchasi V.P. kitobida ochib berilgan. Mualliflarning pozitsiyasi pedagogik texnologiyani pedagogik jarayonda o'qituvchi va bolaning o'zaro ta'siri vositasi sifatida tushunishdan iborat. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun zamonaviy ta'lim dasturlari innovatsion kontent va texnologiyalarni o'z ichiga oladi. O'ylab ko'ring "kelib chiqishi" - Dasturning yangi turi (2003). Mualliflar jamoasi - "Maktabgacha bolalik" markazi xodimlari tomonidan tayyorlangan. A.V. Zaporjets. Dasturni yaratishda mualliflar taniqli rus olimlarining ishlariga tayandilar: L.S. Vygotskiy. A.N. Leontiev, D.B. Elkonin. A.V. Zaporjets, P.Ya. Galperin, M.I. Lisina, N.M. Aksarina, N.M. Shchelovanova, S.M. Grombach, A.A.

Markosyan va boshqalar. Dasturning innovatsion asoslari A.P.ning g'oyalari bilan ishlab chiqilgan. Usovoy, E.I. Radina, L.A. Venger, F.A. Soxina, M.Yu. Kistiyakovskaya, N.P. Sakulina, A.M. Fonareva, N.A. Vetlutnaya. V.G. Nechaeva va boshqalar. Dastur mahalliy va jahon psixologik-pedagogika fanining yutuqlariga asoslangan. U kontseptsiyaga asoslanadi psixologik yosh uning tuzilishi va dinamikasi bilan tavsiflangan bola rivojlanishining bosqichi, bosqichi sifatida .

Har bir psixologik yosh bola va kattalar o'rtasidagi sifat jihatidan maxsus, o'ziga xos munosabatlarni (rivojlanishning ijtimoiy holatini) o'z ichiga oladi; faoliyatning muayyan ierarxiyasi va uning yetakchi turi; bolaning ruhiyati, ongi va shaxsiyatining rivojlanishini ko'rsatadigan asosiy psixologik yutuqlar. Psixologik yosh xronologik yoshga to'g'ri kelmaydi va hech qanday psixologik yosh boshqasiga teng emas. Ushbu yondashuv bilan bog'liq holda, Dastur quyidagi psixologik yoshlarni belgilaydi: erta bolalik, ikki bosqichdan iborat - go'daklik (tug'ilgandan bir yoshgacha) va erta bolalik (bir yoshdan uch yoshgacha) va maktabgacha bolalik - kichik maktabgacha yosh (uch yoshdan besh yoshgacha) va katta maktabgacha yosh (besh yoshdan etti yoshgacha). Bunday yosh davriyligi har bir bolaning rivojlanishining individual istiqbolini ko'rish imkonini beradi, lekin bolalarning turli yoshdagi jamoalarda majburiy birlashishini nazarda tutmaydi. Dastur asosida tuzilgan faol yondashuv. Faoliyat yoshdan yoshga rivojlanadi, uning mazmuni va shakli o'zgaradi.

Har bir psixologik yoshda asosiy vazifa bor - rivojlanishning genetik vazifasi. Bu "bola - kattalar" munosabatlari tizimidagi qarama-qarshiliklar natijasida paydo bo'ladi. Uning yechimi bolaning to'liq aqliy rivojlanishi va keyingi yosh bosqichiga muvaffaqiyatli o'tishi uchun juda muhimdir. Yoshning genetik vazifasi turni oldindan belgilaydi etakchi faoliyat(muloqot, ob'ektiv faoliyat, o'yin), unda aqliy jarayonlar shakllanadi va qayta quriladi, shaxsiyat rivojlanadi, faoliyatning yangi turlari paydo bo'ladi, shuning uchun Dasturda har bir psixologik yosh etakchi faoliyatning xarakteristikasi bilan boshlanadi. O'yin faoliyati Dasturning barcha bo'limlarini qamrab oladi, bu bolaning manfaatlariga mos keladi va maktabgacha yoshdagi bolalikning o'ziga xos xususiyatlarini saqlab qolishga yordam beradi. Dasturda bolani to'rtta asosiy yo'nalish bo'yicha faoliyatda rivojlantirish vazifalari ko'zda tutilgan: ijtimoiy, kognitiv, estetik va jismoniy rivojlanish, bolaning ushbu yo'nalishlarning har biri bo'yicha rivojlanishi notekis sodir bo'ladi, shuning uchun Dasturda ularning har birida mazmuni. yosh turli to'liqlik bilan taqdim etiladi. ijtimoiy rivojlanish bolaning kattalar (ota-onalar va bolalar bog'chasi o'qituvchilari) va tengdoshlari bilan muloqoti bilan tavsiflanadi, bu har bir yosh bosqichida o'ziga xos shakllarga ega bo'ladi. Muloqot va bolalar faoliyatining turli turlari bolaning axloqiy umuminsoniy qadriyatlarni, milliy an'analarni, fuqarolik pozitsiyasini, o'z oilasiga, vataniga muhabbatini singdirishning asosiy sharti, uning o'z-o'zini anglashining asosidir. Estetik rivojlanish san'at (musiqa, badiiy adabiyot, tasviriy san'at) vositasida olamga estetik munosabatni shakllantirish va bolaning badiiy rivojlanishining birligida ko'rib chiqiladi. Badiiy rivojlanishning asosi - badiiy qobiliyatlarni shakllantirish, bolalar ijodiyoti, turli xil faoliyat turlarini

birlashtirish. Bir dasturda jismoniy rivojlanish faol harakatlar bilan bog'liq bo'lgan, bolaga "mushak quvonchi" tuyg'usini beradigan sog'lom turmush tarzi, jismoniy madaniyatning boshlanishi qo'yildi. Bolalar o'z tanalari haqida tasavvurga ega bo'ladilar, atrof-muhitdagi o'zgarishlarga adekvat munosabatda bo'lishni o'rganadilar, bu ularga o'z sog'lig'iga ko'proq e'tibor qaratish va xavfdan qochish imkonini beradi.

Dastur ikkita blokni o'z ichiga oladi: asos va uni amalga oshirish versiyasi. Har bir yosh uchun dasturning asosiy qismi to'rtta komponentdan iborat: Bolaning aqliy rivojlanishining yoshga bog'liq imkoniyatlarining xususiyatlari; — rivojlanish vazifalari; — rivojlanish ko'rsatkichlari; - asosiy shaxsiy xususiyatlar. Bularga quyidagilar kiradi: kompetentsiya (ijtimoiy, intellektual va jismoniy rivojlanish nuqtai nazaridan), emotsionallik, ijodkorlik, o'zboshimchalik, tashabbuskorlik, mustaqillik, mas'uliyat, o'zini o'zi qadrlash, xulq-atvor erkinligi. Bu xususiyatlar maktabgacha yoshdagi bolalikda bir vaqtning o'zida rivojlanmaydi va har bir yosh bosqichida o'z mazmuniga ega. "Dasturni amalga oshirishning umumiy shartlari" bo'limi ham asosga kiradi. U bolalar bog'chasida bolalar hayotini tashkil etish bo'yicha tavsiyalarni (havaskor o'yin o'rni va bolalar faoliyatining mustaqil turlari, maktabgacha ta'limning o'ziga xos xususiyatlari, umumiy pedagogik jarayonda "fan o'qituvchilari" ning ishi va boshqalar) ochib beradi. rivojlanayotgan fan muhitini yaratish, o'qituvchi va oila o'rtasidagi hamkorlikning mazmuni va shakllari, psixologning ishi.

Asosiy mulkni amalga oshirish varianti "Pedagogik ishning mazmuni va shartlari" bo'limida keltirilgan. Pedagog o'z xohishiga ko'ra, o'z kasbiy tajribasi va bolalarning imkoniyatlarini hisobga olgan holda, rivojlanishning ma'lum bir asosiga e'tibor qaratgan holda, dasturda taklif qilinganlardan ham, maktabning ochiqqligini ta'minlaydigan boshqa pedagogik texnologiyalardan ham ijodiy foydalanishi mumkin. Dastur. Dasturda "Salomatlik", "Nutq va nutq aloqasi" mustaqil bo'limlar sifatida taqdim etilgan. "Salomatlik" bo'limida bolaning sog'lig'i haqidagi zamonaviy g'oyalar, ijtimoiy va ekologik muhitning o'ziga xos sharoitida organizmning hayotiylikini saqlash va mustahkamlash sifatida aks ettirilgan.

Salomatlik bolaning to'liq jismoniy va aqliy rivojlanishi imkoniyatini belgilovchi shartlardan biri sifatida ham, uning normal rivojlanishi jarayonining natijasi sifatida ham ko'rib chiqiladi. "Nutq va nutq aloqasi" bo'limida bolalarning nutq yordamida shaxsiy aloqalarni o'rnatish, kattalar va tengdoshlar bilan o'zaro tushunish va o'zaro munosabatni o'rnatish qobiliyatini rivojlantirish ustunlik qiladi.

Dialog muloqotning asosiy shakli sifatida qaraladi. Tilni rivojlantirishda so'z yaratish, bolalar o'yinlarining tovushlar, olmoshlar, ma'nolar o'rni ta'kidlanadi.

Xulosa

Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishi – ularning keyingi ta'lim bosqichlaridagi muvaffaqiyatlari, shaxsiy shakllanishi va jamiyatdagi faol ishtiroki uchun poydevor hisoblanadi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, aynan shu davrda bolaning jismoniy, kognitiv, emotsional va ijtimoiy rivojlanishi eng intensiv jarayon bo'lib,

tarbiya va ta'lim jarayonidagi har bir omil uning kelajakdagi imkoniyatlarini belgilab beradi.

Oila va maktabgacha ta'lim muassasalari o'rtasidagi samarali hamkorlik bolalar rivojida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Innovatsion pedagogik metodlar, o'yin texnologiyalari va milliy qadriyatlarni uyg'unlashtirgan ta'lim yondashuvlari bolalarning ijodkorligi, mustaqil fikrlash va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, zamonaviy psixologiya va nevrologiya tadqiqotlari bolaning dastlabki yillaridagi rivojlanish jarayonlariga e'tibor qaratishning kelajakdagi ta'lim sifati va jamiyatning intellektual salohiyatini oshirishdagi ahamiyatini tasdiqlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan quramiz.- T.: O'zbekiston 2017 y
2. Mirziyoyev Sh.M Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash –yurt taraqqiyoti va xalq farovonligini garovi.-T.: O'zbekiston 2016 y
3. Azizxodjaeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat - T.: TDPU, "Nizomiy", 2003.
4. Babayeva D.R "Nutq o'stirish nazariyasi va metodikasi" O'zbekiston Pespublikasi adliya vazirligi huzuridagi "Intellektual mulk agentligi".-T.: 2020. (elektron darslik)
5. Akhnazarova, D. (2023). THEORETICAL ANALYSIS OF THE PROBLEM OF CREATIVITY IN PSYCHOLOGY. Science and innovation, 2(B5), 343-346.
6. Ахназарова Диёра Эркин кизи. HISTORY AND STUDY OF GENDER STUDIES // Science and Innovation – 2024-T 5 – №.3 – C 16-19.